

Sijmen Hendriks

OVER
LEVEN
& UIT
STERVEN

KNNV UITGEVERIJ

vier vogels, vier verhalen

**vier
vogels**

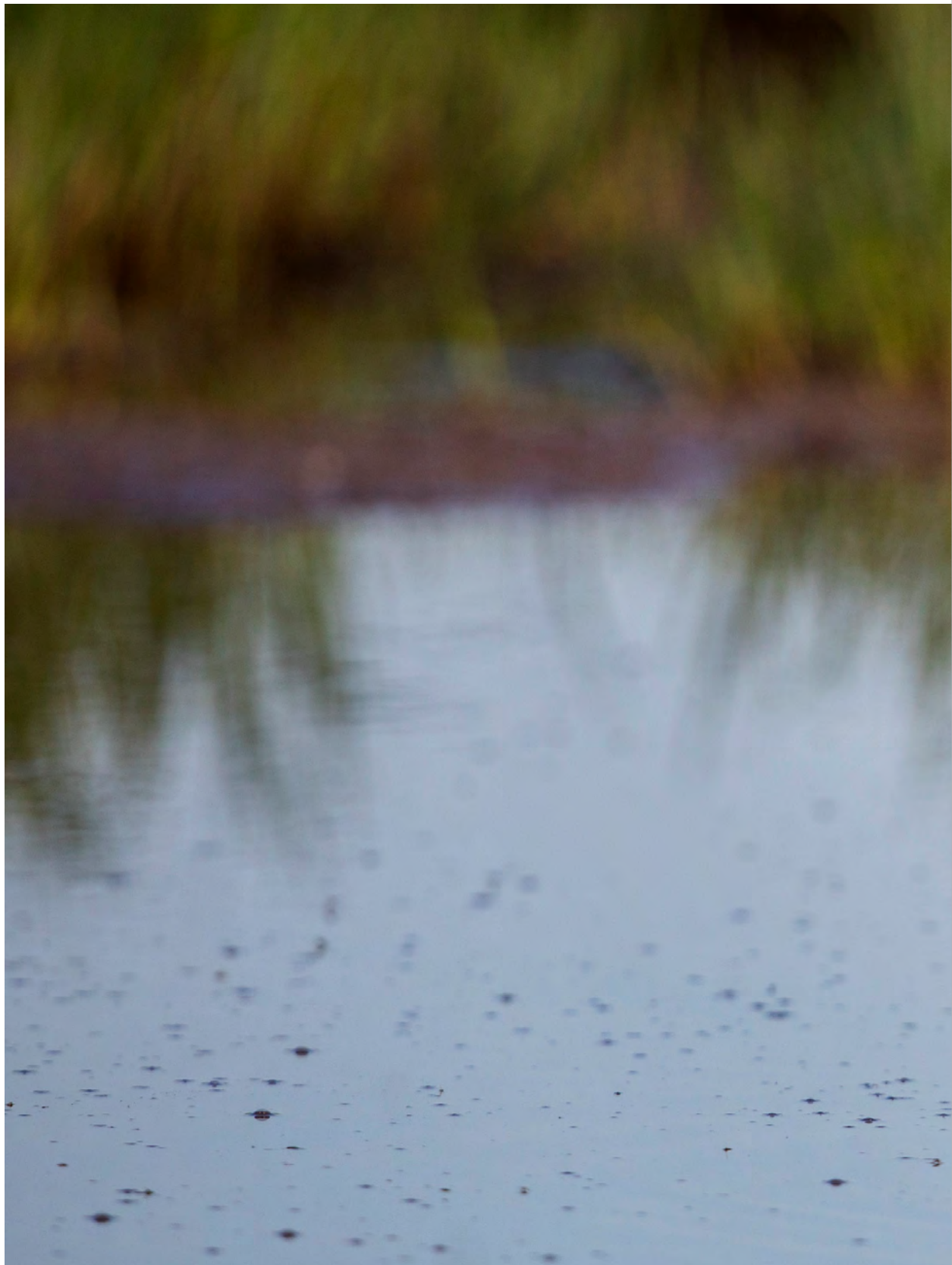
**vier
verhalen**

Het is voor ons moeilijk voor te stellen dat we onherstelbare schade kunnen aanrichten aan de onmetelijk lijken-de natuur. En we beseffen niet voldoende dat we daarmee ook schade aan onszelf aanrichten. Dit project is bedoeld om het uitsterven van soorten inzichtelijker, tastbaarder en meer voorstelbaar te maken. Om een beeld te schetsen, belicht ik vier specifieke vogelsoorten. Vier soorten met een verschillende status, van uitgestorven tot bedreigd.

De verhalen van de heremietibis en de reuzenalk zijn de aanleiding voor dit boek. Het maakte een diepe indruk op mij om op twee plekken te zijn waar uitsterven zo dichtbij en voelbaar was. Om in Marokko te zijn bij heremietibissen die bijna uitgestorven waren. Maar ook om op een plek te zijn waar ooit, nog niet lang geleden en niet ver van Nederland, een vogel leefde die ik heel graag gezien had. Maar ik zal de reuzenalk nooit meer, en niemand nooit meer, in levende lijve zien. Deze twee verhalen zijn verbonden met de verhalen over de kemphaan en de grutto. Twee vogels die veel in Nederland voorkwamen, maar nu drastisch in aantal afnemen.

Gedurende mijn leven, waarvan ik nu meer dan 50 jaar bewust heb meegemaakt, is de kemphaan als broedvogel uit Nederland verdwenen. Ook de aantallen kemphanen die Nederland tijdens de trek aandoen, zijn sterk verminderd. In diezelfde 50 jaar is de populatie van grutto's in Nederland gekelderd van meer dan 100.000 broedparen tot minder dan 30.000 paren. Tegelijkertijd steeg de wereldbevolking van 3,8 miljard mensen in 1972 tot 8 miljard in 2022.

Daar staat tegenover dat in mijn jeugd een roofvogel als de buizerd een zeldzaamheid was. De buizerd is tegenwoordig bepaald geen zeldzaamheid meer, de populatie heeft zich

Grutto in de plas-dras van Gruttoland,
Wommels. Gruttoland is boerenland in
bezit van het Agrarisch Natuurfonds
Fryslân met een extensief boerenbedrijf,
gericht op weidevogelbescherming.

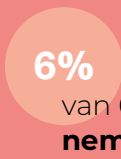
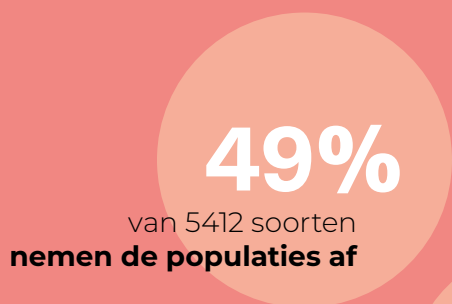
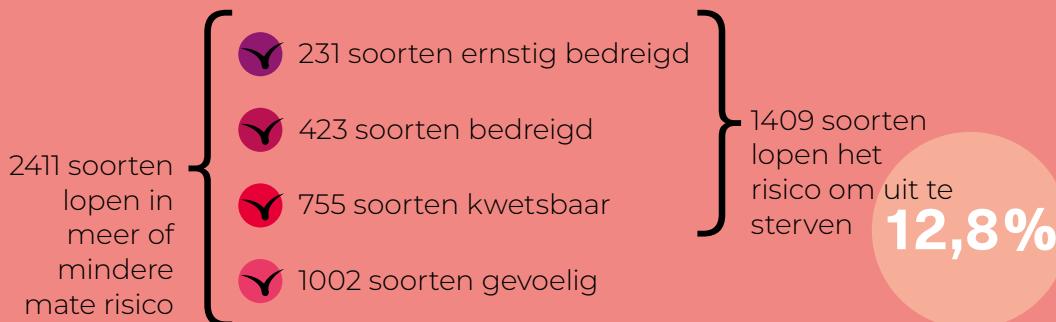
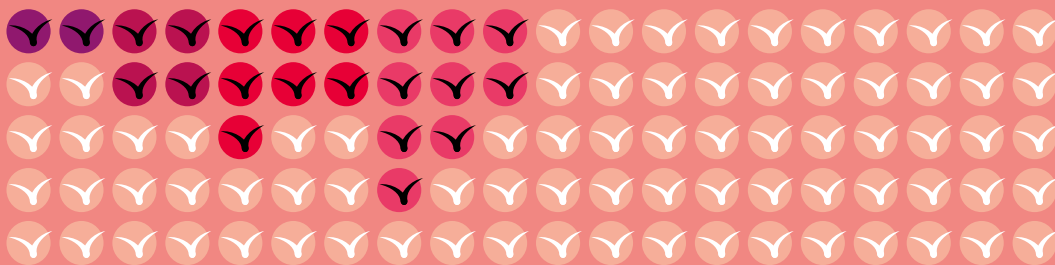
Extinctie

Het was in het westen heel lang onbekend dat soorten konden uitsterven. Laat staan dat men zich kon voorstellen dat soorten konden uitsterven door toedoen van de mens. Men zag de wereld als een onuitputtelijke bron van voedsel en grondstoffen, geschapen door god voor het welzijn van de mensheid. Pas rond 1800 sprak de Franse bioloog Georges Cuvier over *espèces perdues*, verloren soorten, die van de aardbodem verdwenen waren. Het verdwijnen en uitsterven van soorten was de enige verklaring voor de vreemde fossielen van mastodonten die gevonden waren in Noord-Amerika. Op dat moment had de reuzenalk nog ongeveer 45 jaar te leven.

Extinctie is een onlosmakelijk onderdeel van evolutie. Waar er enorm veel verschillende soorten kunnen ontstaan zullen er ook veel verdwijnen. Meer dan 99% van alle soorten dieren en planten die ooit geleefd hebben zijn uitgestorven. Een groot deel van die uitgestorven soorten was het slachtoffer van een van de vijf massa-extincties in de geschiedenis die vastgesteld zijn door middel van vondsten van fossielen. De bekendste van die vijf is de massa-extinctie die een eind maakte aan de niet-vliegende dinosaurussen. Geschat wordt dat er tijdens die extinctiegolf, 65 miljoen jaar geleden bij de overgang van het Krijt naar het Tertiair, 75% van de toen levende soorten uitstierf. Deze extinctiegolf werd waarschijnlijk mede veroorzaakt door een inslag van een meteoriet in wat nu Mexico is. Een nog grotere sterftegolf vond lang daarvoor plaats, 250 miljoen jaar geleden, bij de overgang van het Perm naar het Trias. Geschat wordt dat toen 96% van alle soorten uitstierf. Deze massa-extinctie betekende bijvoorbeeld het einde van de trilobieten, een van de meest succesvolle vroege diersoorten. Het zijn aantallen en tijdsbestekken die niet te bevatten zijn.

De stand van zaken

10.998 vogelsoorten wereldwijd

En dit zijn alleen nog maar de cijfers over vogels, een van de meest aansprekende en best onderzochte diergroepen. Ook bij andere diergroepen zoals vissen, reptielen en planten sterven er soorten in versneld tempo uit. Veel insectensoorten en andere ongewervelde diersoorten zijn al verdwenen voordat ze door de wetenschap beschreven zijn. Vaak is er pas aandacht voor zo'n uitsterving of dreigende uitsterving als mensen vrezen voor directe gevolgen voor onszelf, zoals bij de achteruitgang van bijen, zweefvliegen, vlinders en andere bestuivers.

De oorzaken van het uitsterven van die soorten zijn divers. Het gaat om de vernietiging van leefgebieden, om ongebreidelde jacht en visserij, om verdringing door geïmporteerde soorten als ratten en katten, de introductie van ziektes of om klimaatverandering. Veel van de 187 vogelsoorten die in de laatste 500 jaar uitgestorven zijn, leefden op eilanden. Deze soorten kwamen slechts op één eiland voor en waren helemaal aangepast aan de specifieke situatie op hun eiland. Zulke soorten zijn zeer kwetsbaar voor verstoring van een habitat. Hawaii is daar een voorbeeld van. Op de eilandengroep midden in de Stille Oceaan stierven in de laatste 500 jaar 33 vogelsoorten uit die alleen op Hawaii voorkwamen. Dat zijn 33 soorten die voorgoed van de wereld verdwenen zijn.

Op continenten zijn soorten veel minder kwetsbaar voor uitsterving. Maar dan moeten ze wel de ruimte hebben. Helaas zijn veel leefgebieden van dieren tegenwoordig zo versnipperd dat ze in feite op een eiland leven, met alle kwetsbaarheid van dien. Sinds het midden van de 19^e eeuw sterven er ook op continenten vogelsoorten uit en het tempo versnelt sinds het einde van de 20^e eeuw. Ook vogels met een enorme populatie zijn niet veilig voor extinctie, of misschien

REUZENALK

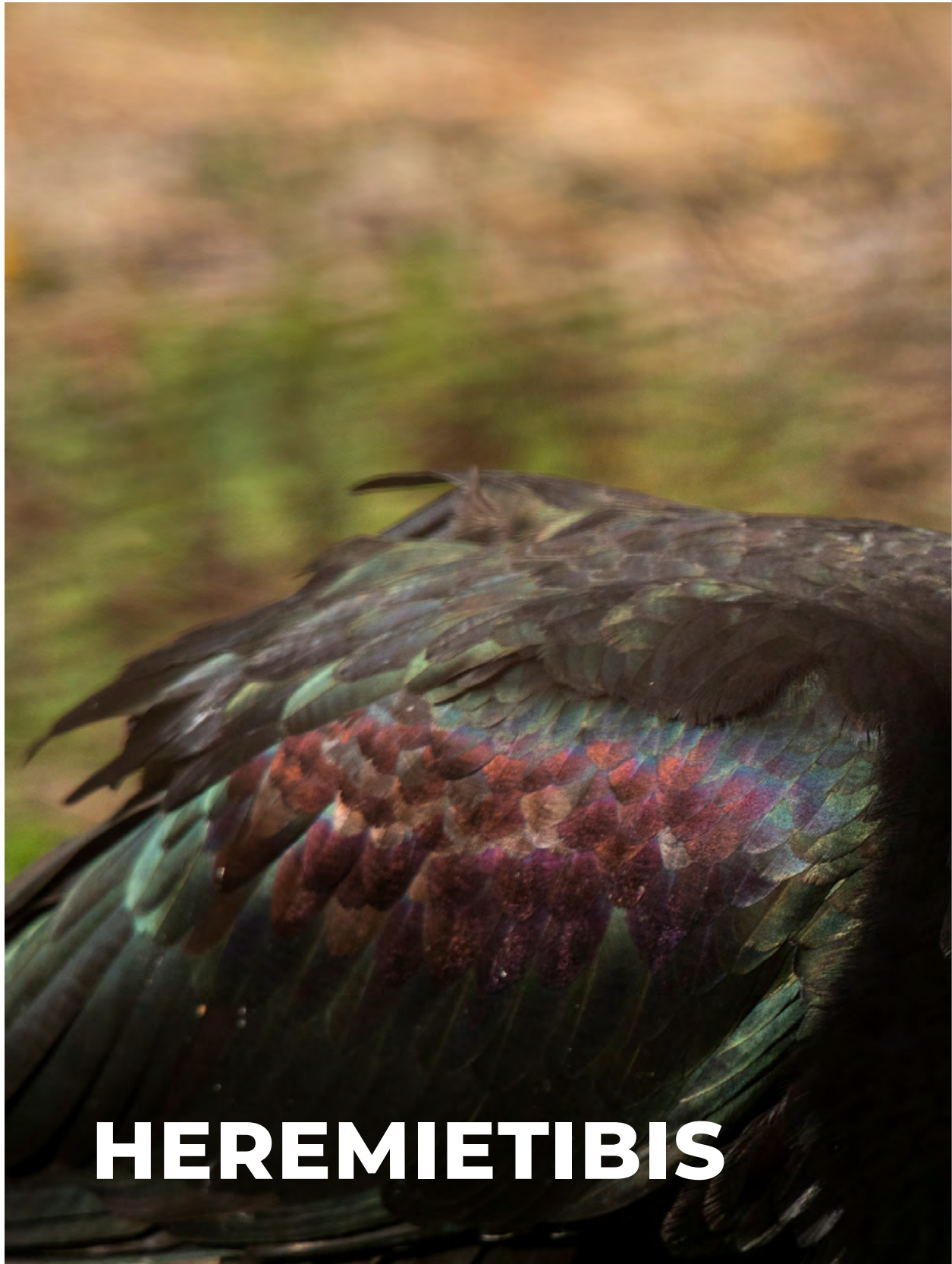

◀◀ ▲
Naturalien-Cabinett in
het Landesmuseum
Natur und Mensch,
Oldenburg, Duitsland.

their little wings somewhat extended. They uttered no cry of alarm, and moved, with their short steps, about as quickly as a man could walk. Jón with outstretched arms drove one into a corner, where he soon had it fast. Sigurðr and Ketil pursued the second, and the former seized it close to the edge of the rock (...). Ketil then (...) saw an egg lying on the lava slab, which he knew to be a Gare-fowl's. He took it up, but finding it was broken, put it down again. (...) All this took place in much less time than it takes to tell it. (...) The birds were strangled and cast into the boat (...)'

▶
Landesmuseum
Hannover, Duitsland.

HEREMIETIBIS

Jonge heremietibissen
op vlieg oefening
begeleid door hun
pleegmoeders,
Wallersee, Oostenrijk.

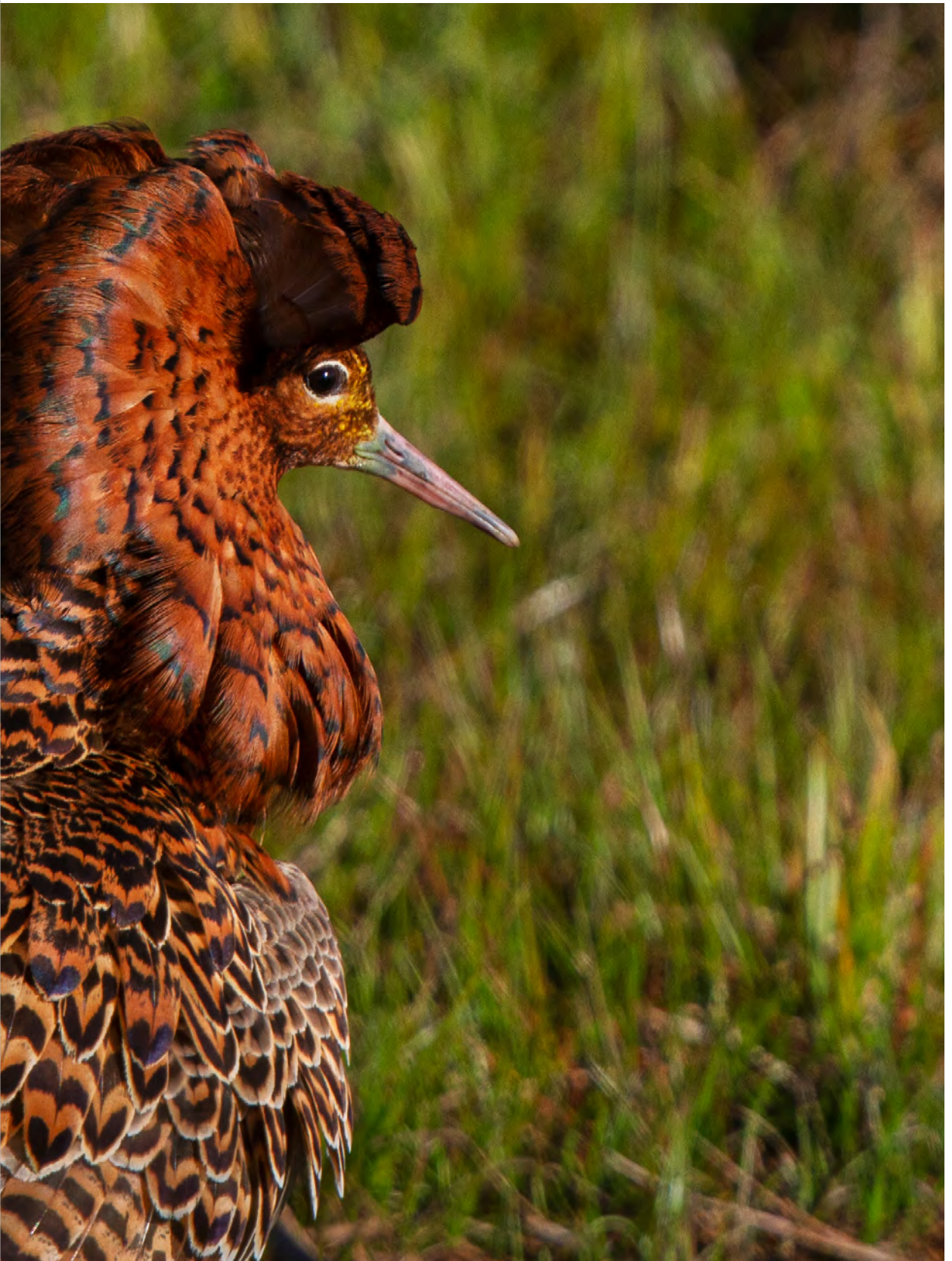
Herintroductie

Naast de beschermingsmaatregelen in Marokko zijn er in Oostenrijk en Duitsland herintroductieprojecten om de populatie van de heremietibis te vergroten. Sinds 2001 is het Waldrapteam, een Oostenrijkse natuurorganisatie, bezig om zelfstandig levende kolonies heremietibissen te stichten in Zuid-Duitsland en Oostenrijk. Tot in de middeleeuwen kwam de heremietibis voor in deze landen. Al eerder waren er herintroductieprojecten in Oostenrijk die resulteerden in kleine, niet helemaal zelfstandige kolonies.

A close-up photograph of a bird's wing, showing intricate brown and black patterns on the feathers. The background is a soft, out-of-focus field of green grass. The lighting is natural, highlighting the texture of the feathers.

KEMPHAAN

Kemphaan

Ruff *Calidris pugnax*

man 29 - 32 cm
vrouw 22 - 26 cm

Stevige snavel, oranje poten.

man 210 gram
vrouw 147 gram

Grote verscheidenheid in kleden.
Man in broedkleed opvallende kraag,
oorpluimen en wrattige snavelbasis.

Insecten en larven,
's winters ook rijst
en graan.

Een kemphaan legt meestal vier
eieren, uitsluitend uitgebroed
door de vrouw die ook de
kuikens verzorgt.

Status rode lijst IUCN

niet bedreigd

Status rode lijst Nederlandse broedvogels

ernstig bedreigd

▲ De Ezumakeeg, Nationaal Park Lauwersmeer, is een tussenstop voor kempfanen op weg naar hun broedgebied.

Kemphaan in baltskleed bij de voormalige visvijvers van Pikla. Dit complex van visvijvers is nu onderdeel van natuurreservaat Luitemaa, Võiste, Estland.

Kemphanen staan bekend om het prachtige verenkleed van de mannetjes tijdens het broedseizoen. De hanen hebben dan een weelderige verenkraag, oorpluimen en een felgekleurde wrattige huid rond de snavel. Op baltsplaatsen (leks) voeren de mannetjes in hun prachttenue schijngevechten om de gunsten van de vrouwtjes. Ooit was de kemphaan een veelvoorkomende broedvogel in ons land. Nu zijn de baltsplaatsen leeg en broedt de kemphaan bijna niet meer in Nederland.

GRUTTO

Gruttonest en drie leden van de Fûgelwacht Eanjum aan het werk. Elk nest wordt gemarkeerd met een stokje en geregistreerd in de app van de Bond Friese Vogelwachten.

Gruttokuikens en een
nog niet uitgekomen ei
in een nest in grasland
met agrarisch natuur-
beheer in de Eanjumer
Kolken.

Denk om onze kuikens. Het bord
waarschuwt weggebruikers in Brantgum
voor overstekende gruttokuikens in een
gebied waar veel weidevogels broeden.

tink om ús pykjes!